

PREPOZIȚIA. ADNOTĂRI LA PRACTICA ANALIZEI GRAMATICALE (II)

The Preposition. Annotations to Practising Grammatical Analysis (II)

Luminița CHIOREAN¹

Abstract

The present article (*Difficulties in Practising Grammatical Analysis*) is an applicative component of the theoretical study on preposition, suggests and brings arguments for the importance of the pragmatic-semantic analysis as a main linguistic strategy in understanding correctly this lexical-grammatical class.

Keywords: preposition, lexical homonymy, prepositional phrase, discursive mark

3. Dificultăți în practica analizei gramaticale²

Prepoziția, relatem complex atât intrapropozițional, prin regimul cazual (prepoziții lexicale și semilexicale) impus nominalului pe care-l însoțește, cât și la nivelul text-discursului, prin rolul de marcator discursiv (prepoziții funcționale și semilexicale), pune probleme serioase în practica analizei gramaticale. Tipurile de structuri cu prepoziție, descrise în prima parte a studiului „Prepoziția. Precizări preliminare la demersul teoretic (I)”, constituie repere pentru actualul demers referitor la rezolvarea aspectelor controversate prezente în actele de limbaj semnalate în practica analizei gramaticale a prepoziției.

Dificultățile în analiza gramaticală a prepoziției provin fie din interpretarea eronată a omonimiilor lexicale (prepoziție vs alte clase lexico-gramaticale), fie din analiza confuză întâlnită la nivelul construcțiilor cu prepoziție.

3.1. Omonimii lexicale. Disocieri morfologico-sintactice și semantico-pragmatice

3.1.1. Lexemul „a”

Lexemul „a” apare în construcții cu nominal sau cu verbal.

- Prepozițiile din **construcțiile cu nominal**, prin lexicalizare, orientează nominalul precedat spre regimul cazual:
 - a) Ac: *În casa bunicilor, miroase a gutuie.* (subst., Ac/ complement circumstanțial de mod comparativ). Aici, „a” suplinește sensul adverbului comparativ (jonctiv), precum: *ca, asemenea, aidoma*, mărci analitice de acuzativ (*ca*) sau dativ (*asemenea, aidoma*). Alteori, în construcții de același tip (cu nominal), prin gramaticalizare, prepoziția își exercită valoarea funcțională (de marcator analitic), ca în exemplele:
 - b) G: *Au fost apreciate rezultatele a doi copii.* (subst., G/ atribut substantival prepozițional)

¹ Associate Prof. PhD, „Petru Maior” University of Tîrgu Mureș

² Numerotarea paragrafelor propune (și respectă) configurarea unui studiu a cărui primă parte teoretică a fost publicată în *Studia Universitatis „Petru Maior”. Philologia*, nr. 21/ 2016, pp. 28-38: „Prepoziția. Precizări preliminare la demersul teoretic (I)”.

- c) D: *A reușit datorită a două soluții care au convins juriul.* (subst., D/ complement circumstanțial instrumental)
- Prin gramaticalizare, prepozițiile din construcțiile cu verbal devin morfeme ale flectivului:
- a) morfem de infinitiv: *A redacta un articol despre prepoziție nu e chiar facil.* // *A-ți face prieteni e în fîrescul firii tale.* (flectiv discontinuu întrerupt al infinitivului: *a...-a/ / a....-e*)

3.1.2. Lexemul „de” în variație liberă cu lexemele „din” sau „dintre”

Lexemele „de”/ „din”/ „dintre” sunt prezente în construcții, majoritatea nominale, la nivelul cărora pot fi semilexicalizate și/ sau marcatori analitici.

- În construcția cu o semantică partitivă, „de” lexicalizat, apare cu dublu rol: unul emfatic, în evidențierea relației partitive, respectiv, simultan, manifestând și disponibilitatea marcatorului analitic (de acuzativ):

- a) *Unul de-ai noștri a plecat de la petrecere.* (pronume posesiv, Ac partitiv/ atribut pronominal prepozițional)
- b) *Au venit (și)de(dintre)ai noștri.* (pronume posesiv, Ac partitiv/ atribut pronominal prepozițional, adjunct al regentului subînțelese: „unii”- subiect)

În grupurile nominale cu sens colectiv, ca de pildă: *o sumedenie de..., o grămadă de...; un colectiv de ..., o mulțime de...* etc., prepoziția „de” are dublu rol: unul semantico-pragmatic, prin care, semilexicalizată, este modificator al nominalului pe care-l „însoțește” („urmează”), subliniind sensul colectiv al construcției; respectiv, cu rol de marcă analitică, pentru nominalul (din construcția colectivă) pe care-l „precedă”:

- c) *O sumedenie de/ o grămadă de păsări dădeau ocol cuiburilor părăsite.* Sau în exemplul: *Roiuri de albine se năpustiră asupra-mi.* Sau în exemplul: *Sute de tineri s-au înscris la maraton.* (*o sumedenie de/ o grămadă de/ roiuri de* – subst. colective, la singular sau plural, sintagme în care „de” este modificator; *de păsări/de albine* – sintagme în care „de” este marcator analitic: subst., acuzativ/ atribut substantival prepozițional).

- Frecvent, lexemul „de” lexicalizat este modificator, evidențiind sensul descriptiv al construcției cu nominal, sintactic fiind atribuite (în Ac), ca în exemplele:

- d) *Vă recomand „Carte de citire, carte de iubire” al cărei autor este Gh. Tomozei.* Sau: *„De treci codrii de aramă și pădurea de argint...”* (Eminescu)

- În construcțiile cu nominal, lexemul „de” impune regim cazual acuzativ:

- e) *S-a întors de sărbători.*³ (subst., Ac₃/ complement circumstanțial de timp)
... față de situația când prepoziția nu impune caz, ca în construcțiile cu adverb sau verbal, cum ar fi:
- f) *S-a întors de aseară.* (rol relațional, de subordonare a adjunctului adverbial față de regentul verbal).

³ Exemple comentate de G.G.Neamțu, articolul „T27 Prepoziție – impunecaz/ nu impune caz”, în *Teoria și practica analizei gramaticale*, Paralela 45, 2007, pp.136-137.

- g) *Dorința de a ști e fără de măsură.* (rol relațional, de subordonare a adjunctului verbal față de regentul nominal).
- h) *A terminat de citit.* (morfem al flectivului verbal discontinuu de supin: *de...-it*).

- Lexemul „de” din construcțiile cu verbal pot fi analizate atât ca morfem al flectivului verbal de supin, cât și ca modificator nominal (supinul are expresie verbală, având în structură radicalul și flectivul, dar pledează pentru sensul nominal, odată ce „denumește” acțiuni, procese, stări (nu le exprimă). În exemplul:

i) *I se pare ușor de redactat acest articol.* (flectiv discontinuu întrerupt al supinului: *de ...-at*)

- În unele construcții lexemul „de” nu este prepoziție, ci conjuncție sau pronume relativ, ca în exemplele:

j) *„De voi nu mă vreți, eu vă vreau”* (Negruzzi) (conjuncție subordonatoare lexicalizată, specializată în semantica circumstanțialei condiționale)

k) *Tânărul de o vezi este prietenul lui.* (modificator, substituie conectorul „pe care” ce introduce o relativă)

3.1.3. Lexemul „la”

- Lexicalizată, prepoziția „la” orientează construcția spre un sens spațial, marcând circumstanțialul de loc sau este marcator analitic, ca în exemplele:

a) *Mă duc la bibliotecă.* (subst., Ac/ complement circumstanțial de loc)

b) *„Dar la cea măicuță/ Să nu-i spui, draguță...”* (subst., Ac-proD⁴/ complement prepozițional)

c) *Codița la pisică este dungată.* – stil colocvial (subst., Ac-proG/atribut substantival prepozițional)

- În stilul colocvial, este frecvent folosit acuzativul prin marcatorul „la” în exprimarea dativului sau al genitivului: *la aceștia* în loc de *acestora*.

O dificultate în analiza gramaticală o constituie confuzia lexemului „la”: prepoziție vs adjectivul cantitativ nehotărât invariabil, ca în exemplele:

d) *Am mâncat la cireșe!* (adjectiv nehotărât invariabil⁵/ atribut adjectival)

e) față de: *Vișta la ai săi era obositoare.* (marcator analitic pentru pronumele posesiv *ai săi*, caz acuzativ/ atribut pronominal prepozițional)

- Prin gramaticalizare, prepozițiile din construcțiile cu verbal devin morfeme ale flectivului:

f) morfem de supin: *A plecat la scris.* (flectiv discontinuu întrerupt al supinului: *a...-s*)

În exprimarea sensului circumstanțial (de loc sau timp) restrictiv sau limitativ, lexemul „la” apare în construcție cu discursivul adverbial „până”:

⁴ Acuzativ folosit în locul dativului sau al genitivului.

⁵ Adjectivele nehotărâte invariabile nu prezintă categoria cazului.

- g) *Merg doar până la universitate.* (restricție spațială susținută și prin discursivul adverbial „doar”)
- h) *Mă întorc până (pe) la șase.* (restricție a unei temporalități aproximative, marcată prin restrictivul adverbial „până”)

3.1.4. Lexemul „pe”

Omonimia lexemului *pe* se explică prin lexicalizare sau gramaticalizare.

- Confuzia frecventă în analiza gramaticală a lexemului „*pe*” se face la nivelul statutului de marcator analitic, ca în exemplele:
 - a) *L-am văzut pe prietenul tău.* („*pe*” intraacuzativ, marcator al genului personal pentru subst., Ac₁/ complement direct)
 - b) *Cărțile autentice, nu le schimba pe maculatură!* („*pe*” marcă analitică al subst., Ac₃/ complement prepozițional)
- Prepoziția „*pe*” lexicală marchează sensul spațial sau temporal, ca în exemplele:
 - c) *Mă plimb pe aleile parcului.* (sens spațial: complement circumstanțial de loc; marcator analitic al acuzativului pentru nominalul din construcție);
 - d) *Vino (până) pe ora 20!* (sens al aproximării temporale, ce mai poate fi redată prin sintagme precum: *în jur de, aproximativ la, pe la, până pe* sau prepoziția *după*: complement circumstanțial de timp; marcator analitic al acuzativului).

3.2. Analiza structurilor frazeologice cu prepoziție vs alte structuri

3.2.1. Locuțiune prepozițională: prepoziție + substantiv

- Locuțiunile prepoziționale lexicalizate, specializate în semantica finală, sunt frecvent prezente în discursul jurnalistic („gazetăresc”). Exemplificăm prin uzanța construcției *în vederea* Semantic, se accentuează „scopul” sau „finalitatea”. Sintactic, se analizează împreună cu nominalul precedat: un circumstanțial de scop, exprimat prin nominal (substantiv sau pronume), în G.

3.2.2. Locuțiunea prepozițională vs locuțiunea adjectivală vs locuțiunea adverbială

- Reținem trei serii de contexte care oferă exemple pentru operarea distincțiilor la nivelul construcțiilor frazeologice avute în vedere, și anume:
 - a) Pentru pozițiile numerotate în textul: *Eram în largul mării (1) și mă simțeam în largul meu (2) privind, undeva, în larg (3), la vasele care se legănau pe valuri neostenite.* – propunem următoarea analiză: (1) locuțiune prepozițională, marcator analitic de genitiv pentru nominalul precedat/ complement circumstanțial de loc; (2) locuțiune adjectivală/ atribut predicativ al nominalului (predicativ suplimentar, apud GALR), cu semantica „libertății”, a unei stări ce respiră o stare de spirit neîngrădită; (3) locuțiune adverbială de loc/ complement circumstanțial de loc.

- b) Pentru pozițiile numerotate în textul: *În cursul zilei* (1), *s-a modificat cursul* (2) *valutar. La activitățile de curs* (2), *informațiile teoretice și-au urmat cursul* (2) *firesc. Redactarea lucrării se afla în curs* (3) *de finalizare. E o activitate în curs.*(3) – propunem următoarele interpretări: (1) locuțiune prepozițională, marcator analitic de genitiv pentru nominalul precedat/ complement circumstanțial de timp; toate pozițiile (2) sunt omonime nominale cu funcții sintactice bine delimitate (subiect/ atribut substantival prepozițional/ complement direct); pozițiile (3) prepoziție, marcator analitic al acuzativului pentru nominalul în Ac₃/ un circumstanțial de mod, respectiv un atribut substantival prepozițional.
- c) Pentru pozițiile numerotate în textul: *În mare măsură* (1), *pot estima măsura* (2) *în care au lucrat și, într-adevăr, pot spune, că studenții au lucrat serios, cu asupra de măsură* (3), *pe măsura* (4) *așteptărilor noastre.* – analiza propusă este următoarea: (1) locuțiune adverbială discursivă, fără funcție sintactică; (2) substantiv, Ac₁/ complement direct; (3) locuțiune adverbială de mod (sens „echilibrat, cu cumpătare în interpretări”)/ circumstanțial de mod; (4) locuțiune prepozițională, marcator analitic al genitivului pentru nominal (G₃)/ circumstanțial de mod.

3.2.3. Locuțiune prepozițională (prepoziție + substantiv) + adjectiv posesiv

Adjectivele posesive precedate de aceste prepoziții sau de locuțiuni prepoziționale lexicalizate, marcatori analitici ai genitivului, sunt în cazul acuzativ. Ne referim la locuțiuni prepoziționale de tipul: *în jurul/ în fața/ în spatele* etc., lexeme și construcții frazeologice terminate în: *-a, -(u), -le*.⁶

- a) În exemplul: *S-a așezat în fața mea/ în spatele nostru.* (adjectiv posesiv, acuzativ/ complement circumstanțial de loc)
- b) *A ajuns înaintea ta.* (adjectiv posesiv, acuzativ/ complement circumstanțial de timp)⁷

3.2.4. Locuțiune prepozițională: adverb + de

- Construcția *adverb + de*, gramatical, poate fi locuțiune prepozițională vs formant al gradului de comparație: superlativul absolut.

Exemplificăm natura morfologică a construcției de referință prin următoarele contexte:

- a) *Locuiesc departe de universitate./ A ajuns înaintea de ora închiderii.* (locuțiune prepozițională lexicalizată, jonctiv, marcator analitic pentru Ac₃)
- b) *S-a schimbat: a devenit extrem de obositoare.* (locuțiune adverbială lexicalizată, formant al gradului superlativ absolut). Reținem alte construcții similare: *extrem de, teribil de, colosal de, groaznic de, destul de, nespus de, așa de, atât de, cât de, nemaipomenit de* etc.

⁶ Aceeași situație este și în cazul prepozițiilor de G: *înaintea/ înapoia/ deasupra/ asupra* etc.

⁷ Exemple asemănătoare sunt comentate și de G.G.Neamțu, „T28. Prepoziții (locuțiuni prepoziționale)cu genitivul/ adverbe (locuțiuni adverbiale)”, în *op. cit.*, pp. 138-140.

- Prin antepunerea lexemului „de” în construcție cu un adverb, prepoziția e un modificador al adverbului sau uneori poate apărea lexicalizată ca în locuțiunea adverbială. Reținem exemplele:
- De departe vezi venind cetele de cerbi.* (semilexicalizat, păstrează semantica aproximării circumstanței spațiale)
 - De departe, e mai bună! / Pe bune, vine la aniversarea ta!* (locuțiune adverbială discursivă, asociată cu semantica persuasiunii)

3.2.5. Locuțiune prepozițională vs locuțiune conjuncțională

Referitor la această distincție, precizăm că locuțiunea prepozițională cu acuzativul are corespondent conjuncțional, cele două tipuri de construcții deosebindu-se prin faptul că locuțiunea prepozițională este marcator analitic al cazului, iar locuțiunea conjuncțională este conector (un relatem al subordonării). În acest sens, oferim exemplele:

- În caz de epidemie, doar atunci* (1)/ *doar așa* (2)/ *mai ales* (3) *în caz de epidemie, se vor închide secțiile spitalului.* În acest text: ambele sintagme sunt locuțiuni prepoziționale, marcatori analitici ai acuzativului pentru nominalul precedat, care are funcția sintactică de circumstanțial de timp în (1)/ circumstanțial condițional în (2)/ circumstanțial de cauză în (3), poziții evidențiate prin discursivele adverbiale corelative de tip restrictiv și cu o circumstanță bine exprimată - s.n. (de timp/ condițional/ cauzal)
- În caz că va fi eradicată epidemia, (doar) atunci se va reveni la programul firesc.* – În acest exemplu: sintagma este locuțiune conjuncțională, conector pentru circumstanțiala de timp, evidențiată prin corelativul adverbial de timp (s.n.)

Concluzii

Chiar dacă este clasa lexico-gramaticală caracterizează prin absența paradigmei, prepoziția cunoaște o dinamică prin prezența în actele de limbaj, unde își manifestă unul sau mai multe roluri, și anume: *marcator analitic cazual* pentru nominalul precedat, *modificador* în cazul poziției de atribut sau nume predicativ, predicativ suplimentar, *relatem (jonctiv)*. când activează *sensul relațional* din cadrul grupului nominal cu prepoziție (grup prepozițional, apud GALR), dirijând *rolul funcțional* al poziției sintactice; *morfem* al flectivului verbal de infinitiv și supin. Interpretări interesante oferă omonimiile lexicale prin interpretarea cărora se distinge prepoziția/ locuțiunea prepozițională de alte clase lexico-gramaticale.

Studiul asupra acestei clase lexico-gramaticale va fi completat printr-o *gramatică normativă a prepoziției*, subiect al articolului viitor.

Bibliografie

1. *** „Prepoziția” în *Gramatica limbii române. I Cuvântul* – GALR. I, coord. Valeria Guțu Romalo, Editura Academiei Române, București, 2005, pp. 607-630.
2. CHIOREAN, Luminița, „Prepoziția. Precizări preliminare la demersul teoretic (I)”, în *Studia Universitatis „Petru Maior”. Philologia*, nr. 21, Editura Universității „Petru Maior” din Tg. Mureș, 2016, pp. 28-38.
3. DRAȘOVEANU, D. D., *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997.
4. FELECAN, Daiana „Prepoziția – valori funcționale”, în vol. *Mioara Avram in memoriam*, coord. Silvia Pitiriciu, Editura Sitech, Craiova, 2015, pp. 121-130.
5. GUȚU ROMALO, Valeria, *Corectitudine și greșală (Limba română de azi)*, Editura Științifică, București, 1972.
6. NEAMȚU, G.G., „T27. Prepoziție – impune caz/ nu impune caz” ...– ...,T33. Locuțiuni prepoziționale/ locuțiuni conjuncționale”, în *Teoria și practica analizei gramaticale - distincții și ... distincții*, Paralela 45, Pitești, 2007, pp. 136-159.
7. NEAMȚU, G.G. „Observații pe marginea grupării „prepoziție + adjectiv” în română”, în *Studii și articole gramaticale*, Editura Napoca Nova, Cluj-Napoca, 2014, pp. 289-296.
8. PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, DRAGOMIRESCU, Adina, NEDELUCU, Isabela, „Prepoziția și grupul prepozițional”, în vol. *Morfosintaxa limbii române. Sinteze teoretice și exerciții*, Editura Universității din București, 2010, pp. 197-207.
9. PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, „Gramatica formelor omonime „a”, în vol. *Înspre și dinspre Cluj. Contribuții lingvistice. Omagiu prof. G.G. Neamțu la 70 de ani*, coord. Ionuț Pomian, editor Nicolae Mocanu, Editura Scriptor și Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, pp. 497-507.